

Ahmed Şevkî'nin Dîvânında Avrupalı Simalar *The European Figures in Ahmad Shawqi's Dîwân*

Muhammet Selim İPEK*

Öz

Bu makale, Modern Arap edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan ve özellikle Arap dünyasında Batı kültürünün etkisini inceleyen Ahmed Şevkî'nin, şiir divanı olan eş-Şevkiyyât adlı eserinde şiirlerine konu ettiği Avrupalı simaları incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, Ahmed Şevkî'nin Divanı'nda yer alan Avrupalı figürlerin edebî temsillerini analiz ederek (Dayf, 1961), Modern Arap edebiyatı ve Avrupa kültürü arasındaki etkileşimi anlamaktır. Makale, özellikle 19. yüzyılda Mısır'da Batılılaşma hareketlerinin edebî yansımaları ve bu dönemdeki kültürel etkileşimleri bağlamında Ahmed Şevkî'nin Avrupa gezileri sırasında gözlemlediği batı kültürünü ve bu kültürün önde gelen şahsiyetlerini bu kültür düzleminde şiirlerine konu etmesini ele almayı hedeflemektedir. Araştırma, metin analizi yöntemi kullanılarak, Ahmed Şevkî'nin Divanı'ndaki şiirlerde geçen Avrupalı simaları incelemektedir. Çalışma, Ahmed Şevkî'nin şiirlerinde Avrupalı simaların çeşitli biçimlerde temsil edildiğini ortaya koymuştur. Bu simalar, genellikle Batı kültürünü ve değerlerini yücelten bir şekilde sunulmuştur ve aynı zamanda Arap toplumunun Batı ile ilişkilerindeki karmaşık durumu yansıtmaktadır. Şair, Avrupalı simaları bazen hayranlıkla, bazen ise eleştirel bir mesafeye tasvir etmiştir. Araştırma, Ahmed Şevkî'nin Divanı'ndaki Avrupalı simaların, dönemin Batılılaşma sürecine ve Arap toplumunun Batı ile ilişkilerine dair derinlemesine bir bakış sunduğunu göstermektedir. Şevkî'nin eserlerinde Avrupalı figürlerin yer alması, sadece Batı kültürüne duyulan ilgiyi değil, aynı zamanda Arap kültürünün kendisini Batı karşısında nasıl konumlandığına dair önemli ipuçları vermektedir. Özellikle Batı'nın toplumsal ve kültürel alandaki ilerlemelerini takip etmesi, bunları hem bireysel hem de toplumsal düzeyde değişim için bir kaynak olarak görmesi, Ahmed Şevkî'nin Avrupa'ya olan eğilimlerinin, modernleşme ve kültürel ilerlemeyi arzulayan bakış açısını yansıttığını ortaya koymaktadır. Makale, Ahmed Şevkî'nin divanındaki Avrupalı simaların analizinin, Arap edebiyatındaki Batılılaşma sürecini anlamada önemli bir katkı sağladığını vurgulamaktadır.

*Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Kars, Türkiye.

E-mail: mselimipek25@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-8743-7648>

Corresponding Author/Sorumlu Yazar:

Muhammet Selim İPEK,
Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Kars, Türkiye.

Submission/Başvuru:

30 Ağustos/August 2025

Acceptance/Kabul:

23 Kasım/November 2025

Citation/Atf:

İPEK, Muhammet Selim. "Ahmed Şevkî'nin Dîvânında Avrupalı Simalar." *Istanbul Journal of Arabic Studies (ISTANBULJAS)* 8, no. 2 (2025): 331-351.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Modern Dönem, Ahmed Şevkî, eş-Şevkîyyât, Batı.

Abstract

This article examines the European figures featured in the poetry of Ahmad Shawqî, one of the prominent figures of modern Arabic literature, particularly known for exploring the influence of Western culture in the Arab world. The primary aim of the study is to analyze the literary representations of European figures in Shawqî's poetry collection *al-Shawqîyyât*, in order to understand the interaction between modern Arabic literature and European culture. The article focuses on how the westernization movements in 19th century Egypt were reflected in literature, and how Shawqî portrayed Western culture and its prominent personalities in his poems, inspired by his travels to Europe. Using textual analysis, the research examines the European figures mentioned in Shawqî's poetry, while also incorporating a review of the historical context to explore the impact of westernization on Arabic literature. The study reveals that European figures in Shawqî's poetry are represented in various ways. The research demonstrates that the presence of European figures in Shawqî's *Diwan* offers a deep insight into the westernization process of the era and the Arab society's interactions with the West. Their inclusion not only reflects a fascination with Western culture but also provides significant clues about how Arab culture positioned itself in relation to the West. Shawqî's interest in Europe, especially in its social and cultural advancements, and his view of these developments as a source for change on both personal and societal levels, reveals his perspective rooted in a desire for modernization and cultural progress. The article emphasizes that analyzing the European figures in Shawqî's *Diwan* contributes significantly to understanding the westernization process within Arabic literature.

Keywords: Arabic Literature, Modern Period, Ahmed Shawqî, *al-Shawqîyyât*, The West.

Extended Abstract

Ahmad Shawqî (1868–1932), the renowned Egyptian Arab poet, frequently addressed new ideas and cultural currents from the West in his poetry, often incorporating European figures as central themes in his works. While exploring these Western concepts and trends, Shawqî expressed both admiration and critique through his portrayal of European societal, cultural, and artistic figures. In his poetic collection, these European characters are generally associated with themes of modernization and innovation. However, they also serve as a medium for criticizing Western values, particularly those related to colonization and imperialism.

While reflecting on the cultural differences between East and West, Shawqî also emphasized the Arab world's struggle to define its own identity. His interest in the great poets and thinkers of Europe found expression in his poetry, reinforcing the notion of a “renaissance” within the Arab world, inspired by the admirable aspects of Western intellectual tradition. At the same time, Shawqî adopted a critical stance toward what he perceived as the excessive materialism and superficiality of Western civilization, often conveyed through these European figures.

Through his poetic representations of European social, cultural, and artistic figures, Shawqî constructs a nuanced discourse -simultaneously admiring the West's advancements while offering thoughtful critique. His *Dîwân* frequently draws comparisons between the Arab world and Europe through the lens of modernization, offering reflections and suggestions concerning cultural and societal development. This article examines the European figures that appear in *Al-Shawqîyyât*, Shawqî's poetic collection, as part of a broader inquiry into the impact of Western culture on modern Arabic literature. The primary aim of the study is to analyze the literary

representations of these European figures in order to understand the cultural interaction between modern Arabic literature and European thought.

Focusing especially on the literary reflections of Westernization in 19th century Egypt, this article seeks to explore how Shawqi, influenced by his travels to Europe, integrated the personalities and ideas he encountered into his poetry. The study employs textual analysis to identify and interpret the European characters and references found throughout Shawqi's *Dīwān*. In addition, a review of historical and literary scholarship is conducted to contextualize the rise of Westernization in the Arab world and its effects on literary production. The texts featuring European figures are examined from both literary and cultural perspectives.

The findings reveal that Shawqi portrayed European figures in various ways, sometimes admiringly, sometimes critically. These figures often glorify Western culture and values while simultaneously reflecting the complexities of the Arab world's relationship with the West. The concepts introduced through these European symbols -particularly those related to culture, art and aesthetics- highlight the cultural gap between East and West. Shawqi often describes these European characters from a position of admiration but maintains a critical distance, balancing appreciation with scrutiny.

This analysis demonstrates that the inclusion of European figures in Shawqi's poetry provides valuable insight into the era's Westernization process and the Arab world's evolving relationship with Europe. His poetic representation of such figures not only illustrates an interest in Western culture but also sheds light on how Arab identity was negotiated in response to Western influence. This duality indicates both cultural engagement and cultural resistance. Shawqi's literary vision reflects a deep respect for classical European literature and an effort to adapt its principles to modern Arabic poetry. However, his engagement with the West goes beyond mere imitation: he regarded the West as a model while simultaneously striving to preserve Arab culture and tradition.

Shawqi's view of Europe reflects a combination of cultural admiration and reformist thought, an attitude that played a key role in shaping his literary career. His attention to Western social and cultural progress, and his consideration of these advancements as sources for both individual and societal transformation, reflect a vision grounded in the desire for modernization and cultural progress.

His orientation toward Europe was closely aligned with the broader Westernization movements of his time. Living during the final years of the Ottoman Empire and the early period of modern Egypt, Shawqi emerged as a major literary and cultural figure. His interest in Western culture and Europe was a recurring theme in his works. Fascinated by Western science, art, literature, and especially cultural values, he explored these topics extensively in his poetry and prose. Influenced by the Western model of modernization, he advocated for reforms in education, freedom of thought, and social structures.

He drew inspiration from Western literary and artistic traditions and sought to integrate these developments into Egyptian society. His deep respect for classical European literature and his efforts to adapt it into modern Arabic poetry are evident throughout his works. Nevertheless, Shawqî's engagement with the West was not rooted in imitation. He looked to the West as a model, but also sought to maintain the integrity of Arab culture and traditions. This blend of admiration and reformist intent became a defining feature of his literary career. His interest in Western progress - particularly in the social and cultural spheres- reflected a broader vision for transformation at both the personal and societal levels.

In conclusion, Shawqî's literary approach to Europe reveals a perspective shaped by both inspiration and critical reflection. This article highlights how the analysis of European figures in "al-Shawqiyyāt" contributes significantly to our understanding of the Westernization process in modern Arabic literature.

Ahmed Şevkî'nin Dîvânında Avrupalı Simalar

GİRİŞ

Ahmed Şevkî, Mısır edebiyatının önemli şairlerinden biridir ve özellikle Arap dünyasında Batı kültürünün etkisini işleyen şiirleriyle tanınır. Şevkî, şiirlerinde Batı'dan gelen yeni düşünceleri ve kültürel akımları ele alırken, Avrupalı simaları da sıklıkla konu edinmiştir. Bu bağlamda, Avrupa'nın toplumsal, kültürel ve sanatsal figürleri üzerinden hem Batı'ya duyduğu hayranlığı hem de eleştirisini dile getirmiştir. Şevkî'nin şiir divanında, Avrupalı figürler genellikle modernleşme ve yenilikle ilişkilendirilmiştir. Ancak aynı zamanda, bu figürler üzerinden Batı'nın değerlerinin, özellikle de kolonileştirme ve sömürgecilik gibi olgularının eleştirisi de yapılmıştır. Şevkî, Batı ile Doğu arasındaki kültürel farkları yansıtırken, Arap dünyasının kendi kimliğini bulma çabalarına da vurgu yapmaktadır. Özellikle, Avrupa'nın büyük şair ve düşünürlerine olan ilgisi, onun şiirlerinde yer bulmuş ve batılı sanatçıların hayranlık uyandıran yönleriyle paralel olarak, Arap dünyasında da bir “yeniden doğuş” fikri pekiştirilmiştir. Ancak bununla birlikte, bu simalar üzerinden Batı'nın zaman zaman aşırı materyalist ve yüzeysel yönlerine karşı bir eleştirel bakış açısı da geliştirilmiştir.

Ahmed Şevkî, 1868 yılında Kahire'de doğmuştur. Babası etnik olarak Arap, Türk Kürt ve Çerkez kökenli olup annesi Türk ve Yunan kökenli idi.¹ Bu yönüyle Ahmet Şevkî farklı etnik köken çeşitliliğine sahipti. Zengin bir aristokrat çevrede büyümüş, dört yaşından itibaren edip şahsiyetlerle muhatap olup onlardan sıkı bir eğitim almıştır.² İlköğretim ve lise eğitiminden sonra Kahire'deki hukuk fakültesine girmiş fakat iki sene sonra Hukuk bölümünü bırakıp tercüme bölümüne devam etmiştir. Burada Fransızca'yı da iyi bir şekilde öğrenip diploma almıştır. Ardından Mısır hidivi Hidiv Tevfik Paşa'nın³ (öl.1892) himayesiyle sarayda memuriyete atanmış ve 1887 yılında Hidiv Tevfik Paşa tarafından hukuk eğitimini tamamlaması için Fransa'daki Montpellier Üniversitesi'ne gönderilmiştir. Orada iki yıl kaldıktan sonra Paris'e dönerek uzmanlığını tamamlamış ve hukuk diplomasını almıştır.⁴ Fransa ve İngiltere'yi çok yakından tanıyıp ruhunda iz bırakan Avrupa medeniyetiyle çok yakın bir temas kurmuştur. Avrupadaki tahsilini tamamlayarak 1891 yılında İstanbul üzerinden Mısır'a dönmüştür. Mısır'a döndükten sonra Hidiv Tevfik Paşa'nın yerine geçen oğlu Hidiv Abbas Hilmi Paşa, onu Frenk Kalemî müdürlüğüne atamıştır. 1894

¹ Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-Müellifin* (İstanbul: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 1:153.

² Şevkî Dayf, *el-Edebu'l-Arabîyyu'l-Muâsır* (Kâhire: Dâru'l-Meârif, 1961), 110.

³ 1852 yılında Kahire'de doğmuştur. Mısır valisi ve ilk hidivi olan İsmail Paşa'nın oğludur. Babasının Mısır dışına yaptığı seyahatlerde ona nâiblik yapmıştır. 1879 yılında II. Abdülhamid, onu hidivliğe tayin etmiştir. 1892 yılında ölümüne kadar bu görevi sürdürmüştür. Bkz. Şit Tufan Bozpınar, “Ahmed Şevkî Tevfik Paşa, Hidiv,” *DİA*, c. 41 (İstanbul: TDV, 2012), 14.

⁴ Dayf, *el-Edebu'l-Arabîyyu'l-Muâsır*, 110; Hüseyin Yazıcı, “Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmed Şevki ve Şiirlerinde II. Abdülhamid,” *İlmi Araştırmalar Dergisi*, no. 4 (1997): 180.

yılında Cenevre'de toplanan Müsteşrikler Kongresi'ne Mısır temsilcisi olarak katılan şâir, bu kongrede meşhur uzun kasidesi olan “*Kibâru'l-Havâdis fî Vâdi'n-Nîl*” kasidesini okumuştur. Bu kasidede Firavunlar döneminden İslam'ın doğuşuna kadar geçen dönemde Mısır medeniyetinin gelişim tarihini gözler önüne sermiştir. 1898 yılında şiir divanı olan “eş-Şevkîyyât”ın ilk baskısını yayımlamıştır. XX. yüzyılın başlarında Ahmed Şevkî, Arap dünyasında şöhretinin zirvesine ulaşmıştır. Yeteneği ve zekâsından dolayı “Emiru's-Şu'arâ” unvanıyla anılmıştır. 1904-1905 yılları arasında da “el-Ehrâm” gazetesinde mensur hikâyelerini yayımlamıştır.⁵

Birinci Dünya Savaşı çıktığında İstanbul'da bulunan Mısır hidivi Hidiv Abbas Hilmi Paşa'nın⁶ (öl.1944) İngilizler tarafından azledilerek İngiliz sömürgeciliğine karşı faaliyette bulunan milliyetçilerin sürgüne gönderilmesi sırasında Hidiv Abbas Hilmi Paşa taraftarı olan Ahmed Şevkî de 1915 yılında İspanya'ya sürülmüştür. 1919 yılı sonlarına kadar kaldığı İspanya'da Endülüslü İslam medeniyetini, Arap ve Batı edebiyatını derinlemesine inceleme fırsatı bulmuştur. Mısır'a dönünce büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. 1927'de Mısır Ayan Meclisi üyeliğine seçilen Ahmed Şevkî 13 Ekim 1932'de Kahire'de ölmüş ve resmî törenle defnedilmiştir.⁷

Ahmed Şevkî'nin edebî şahsiyetini yaratan âmilleri kendisiyle beraber doğmuştur. Öyle ki şahsında topladığı özellikler, onun anne ve baba tarafından farklı etnik kökenlerden olmasında aranabilir. Çok kuvvetli bir hafızaya, geniş bir hayal gücüne ve son derece kuvvetli bir sezîş kabiliyetine sahipti. Bunlara yurtseverliği, aynı zamanda müteşebbis ve iddialı ruhundan doğan gayret gibi doğal yetenekler de eklenince onun büyük şahsiyeti doğmuş ve bunlar onu büyük bir Arap şairi yapmıştır. Ayrıca büyük Arap şairlerinden, Avrupalı ediplerden, özellikle Fransız fikir hayatından ve din serbestliğinden, batının yaşantı, özgürlük ve bilgiye olan sevgisinden ve Arap dünyasının içinde kıvrandığı siyasî olaylardan etkilenmiş olması, sonra da geniş kültürü ve yaptığı uzun gezileri onun edebî kimliğini inkişaf ettiren yönler olmuştur.⁸

Ahmed Şevkî'nin roman türünde başlıca eserleri İkinci Ramses dönemi Mısır tarihini konu edinen “*Azrâu'l-Hind*”, firavun Namazis'in kendisinden önceki firavuna karşı beslediği aşktan bahseden “*Ladyas*” ve eski bir İran efsanesini anlatan “*Varakatu'l-Âs (Mersin Yaprığı)*”dır. Manzum tiyatro türündeki eserleri Masrau Kleopatra, Kambîz, Ali Bek el-Kebîr, Mecnûnu Leylâ, Antara, Emîretu'l-Endelüs ve es-Sitt Hudâ'dır. Kasideleri “eş-Şevkîyyât” adında dört ciltlik bir divanda

⁵ Hannâ Fâhûrî, *el-Câmi' fî Târîhi'l-Edebi'l-Arabî-Asru'l-Hadis* (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1986), 436; Butrus el-Bustânî, *Udebâu'l-Arab fî'l-Endelüs ve Asri'l-İnbiâs* (Dâr Nazîr Abbûd, 1979), 275.

⁶ 1874 yılında İskenderiye'de doğmuştur. Mısır hidivi Tevfik Paşa'nın oğludur. Viyana'da eğitim aldığı sırada babasının ölümü üzerine Osmanlı Devleti tarafından 1892 yılında Mısır hidivliğine atanmıştır. Osmanlı devletine karşı istikrarlı bir siyaset takip etmemiştir. Bu durum Mısır içinde ve dış ülkelerde muhalifleri çoğaltmıştır. Birçok suikasta uğramıştır. 1914 yılında İngiltere'nin Mısır'ı himayesine almasından sonra görevden azledilmiştir. 1944 yılında Cenevre'de ölmüştür. Bkz. İlhan Şahin, “Abbâs Hilmi II,” *DİA*, c. 1 (İstanbul: TDV, 1988), 25.

⁷ Fâhûrî, *el-Câmi' fî Târîhi'l-Edebi'l-Arabî-Asru'l-Hadis*, 435; Ramazan Şeşen, “Ahmed Şevkî,” *DİA*, c. 2 (İstanbul: TDV, 1989), 137.

⁸ Yusuf Uralgiray, “Ahmed Şevki,” *Doğu Dilleri Dergisi* 1, no. 4 (1970): 215.

toplanmıştır. İslam tarihini ele aldığı “Duvelu’l-Arab ve Uzemâu’l-İslâm” ve sosyal konulara dair makalelerini içeren “Esvâku’z-Zeheb” de eserleri arasındadır.⁹

Ahmet Şevkî, Arap dünyasında olduğu kadar Türk akademisyenler tarafından da oldukça büyük bir ilgi görmüştür. Onu ve eserlerini farklı yönleriyle ele alan çok sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Bunun en temel sebeplerinden biri şiir ve nesir türünde çok sayıda eser kaleme almasıdır. Ayrıca Şevkî’nin etnik açıdan bir tarafının da Türk kimliğiyle ilintili olması Türk dünyasında da araştırmalara konu olmasının sebeplerinden biridir.

“1868-1932 Mısır’da Türk Bir Şair: Ahmet Şevkî”¹⁰ ve “Emîru’ş-Şu’arâ Ahmet Şevkî ve Şevkîyyât’ında Toplum ve Siyaset”¹¹ adlı kitaplar Ahmed Şevkî’yle ilgili kapsamlı çalışmalardandır. Ayrıca “Ahmet Şevkî ve Endülüs’ten Kaleme Aldığı Şiirler”¹² ve “Ahmet Şevkî’nin Mısır İstiklalinin Müdafası İçin Sömürge Yöneticisine Hitaben Nazmettiği Lâmiyye’sinin Tahlili”¹³ adlı kitap bölümü çalışmaları da bu bağlamda zikredilmelidir. Bu kitaplar dışında Ahmed Şevkî’yle ilişkili çok sayıda bildiri, makale, yüksek lisans tezi ve doktora çalışmaları da yer almaktadır.

Bu çalışmada ise, Şevkî’nin Avrupa dair gözlemleri kapsamında Avrupa’da öne çıkan edebî simalar ve bunlara dair nazmettiği şiirler ele alınmıştır. Divanda geçen Avrupalı simalar hakkında kısaca bilgi verilecek ve Şevkî’nin bu simaları konu edindiği şiirler ele alınacaktır. Bu çalışmanın yukarıda zikredilen çalışmalardan farkı şairin Avrupa’ya ve buradaki edebiyat, tarih ve sanat alanındaki öncülere bakışını ele almasıdır.

Bu çalışmanın temel problemi, Ahmet Şevkî’nin divanında Avrupalı simaların nasıl temsil edildiği ve bu temsillerin edebî, kültürel ve ideolojik bağlamda ne tür anlamlara geldiğidir. Çalışmanın amacı, Ahmed Şevkî’nin şiirlerinde yer alan Avrupalı simaları tespit ederek, bu simaların hangi yönleriyle Şevkî’nin şiirlerine konu olduklarını ve böylece Şevkî’nin Batı’ya bakışını edebî bağlamda ortaya koymaktır. Bu doğrultuda şu sorulara yanıt aranacaktır: Ahmed Şevkî’nin divanında hangi Avrupalı simalar yer almaktadır? Bu figürler hangi bağlamlarda ve nasıl bir üslup içerisinde ele alınmıştır? Şairin Avrupalı simalara yaklaşımı Mısır’ın batılılaşma ve kültürel atmosferiyle nasıl ilişkilendirilebilir? Araştırmada nitel

⁹ Ahmet Kâzım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı* (Konya: Çizgi Yayınları, 2015), 34; Abdul Latif Ansary, “Ahmad Shawqi: The Pioneer of Modern Arabic Literature,” *International Journal of All Research Education and Scientific Methods (IJARESM)* 11, no. 1 (2023): 448.

¹⁰ Ahmet Kâzım Ürün, *1868-1932 Mısır’da Türk Bir Şair: Ahmet Şevkî* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002).

¹¹ İhsan Doğru, *Emîru’ş-Şu’arâ Ahmet Şevkî ve Şevkîyyât’ında Toplum ve Siyaset* (Konya: Palet Yayınları, 2019).

¹² İbrahim Şaban ve Abdussettar al-Hajhamad, “Ahmet Şevkî ve Endülüs’ten Kaleme Aldığı Şiirler,” *Doğu Göç Edebiyatı* içinde, ed. Onur Kılıçer ve Hatice Görgün (İstanbul: Demâvend Yayınları, 2017), 248-256.

¹³ Esat Ayyıldız, “Ahmet Şevkî’nin Mısır İstiklalinin Müdafası İçin Sömürge Yöneticisine Hitaben Nazmettiği Lâmiyye’sinin Tahlili,” *Arap Edebiyatında Vatan ve Bağımsızlık Mücadelesi* içinde, ed. Ahmet Hamdi Can ve İhsan Doğru (Ankara: Nobel Bilimsel, 2021), 1-23.

araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak Ahmed Şevkî'nin divanındaki ilgili beyitler, şairin önde gelen Avrupalı simalara bakışı dikkate alınarak değerlendirilecektir.

Ahmed Şevkî'nin Divanında Avrupalı Simalar

1. Edebî Simalar

Ahmed Şevkî'nin, divanında zikrettiği Avrupalı edebî şahsiyetler arasında her çağda büyük bir şair olarak anılan İngiliz şair Shakespeare (öl.1616); 19. yüzyılda Fransa'da romantizmin büyük şairi Victor Hugo (öl.1885); büyük Rus roman yazarı Lev Tolstoy (öl.1910) ve İngiliz romancı Hall Caine (öl.1931) bulunmaktadır. İsmi geçen bu edebî simalar kendi alanlarında büyük şöhret kazanmış ve kendinden sonraki şair ve edipleri etkilemiş şahsiyetlerdir.

Shakespeare (1564-1616)

İngiliz şair ve oyun yazarı olan William Shakespeare, XVI. yüzyıl İngiliz edebiyatının en büyük yazarı ve dünyanın en iyi dram oyunu yazarı olarak anılmaktadır. Oyunları bütün önemli dillere çevrilmiş ve diğer bütün oyun yazarlarından daha çok sergilenmiştir. Ahmed Şevkî'nin, büyük İngiliz şairi anma münasebetiyle şiir divanı eş-Şevkiyyât'ta 45 beyitten oluşan ve Shakespeare başlıklı kasidesinde İngiliz şair için nazmettiği ilk beyitler şöyledir:¹⁴

Şevkî, kasidenin matla kısmına İngiltere krallığını öven şu beyitle başlamaktadır (Basî):

أَعْلَى الْمَمَالِكِ مَا كُرْسِيُّهُ الْمَاءِ وَمَا دِعَامَتُهُ بِالْحَقِّ شَمَاءَ

“En yüce krallık, tahtı su olan ve dayanağı hak olan asil krallıktır.”

Kasidenin 13-20. beyitlerinde Shakespeare için şunları söylemektedir:

مَا أَنْجَبْتُ مِثْلَ (شَيْكْسْبِير) حَاصِرَةً	وَلَا نَمَتُ مِنْ كَرِيمِ الطَّيْرِ غَنَاءَ
نَالَتْ بِهِ وَحْدَهُ (أَنْكَلْترا) شَرْقًا	مَا لَمْ تَتَلَّ بِالنُّجُومِ الْكَثْرِ جُورًا
لَمْ تُكْشَفِ النَّفْسُ لَوْلَاهُ، وَلَا بُلِيَتْ	لَهَا سَرَائِرُ لَا تُحْصَى وَأَهْوَاءُ
شِعْرٌ مِنَ النَّسَقِ الْأَعْلَى، يُؤَيِّدُهُ	مِنْ جَانِبِ اللَّهِ إِلَهَامٌ وَإِيحَاءُ
مِنْ كُلِّ بَيْتٍ كَأَيِّ اللَّهِ، تَسْكُنُهُ	حَقِيقَةٌ مِنْ خَيَالِ الشَّعْرِ غَرَاءُ
وَكُلُّ مَعْنَى كَعِيسَى فِي مَحَاسِنِهِ	جَاءَتْ بِهِ مِنْ بَنَاتِ الشَّعْرِ غَرَاءُ
أَوْ قِصَّةِ كِكْتَابِ الدَّهْرِ جَامِعَةٍ	كِلَاهُمَا فِيهِ إِضْحَاكٌ وَإِبْكَاءُ
مَهْمَا تُمَثَّلُ تُرُ الدُّنْيَا مُمَثَّلَةٌ	أَوْ تُتْلَى فَهِيَ مِنَ الْإِنْجِيلِ أَجْزَاءُ

“Hiçbir medeniyet Shakespeare gibisini doğurmadı; hiçbir yeşil bahçe, cömert kuşların diyarından yükselmedi.

¹⁴ Ahmed Şevkî, eş-Şevkiyyât (Kâhire: Mûessetu Hindâvî, 2012), 399.

İngiltere, bizzat onunla yıldızlarla dolu ikizler burcunun elde edemediği bir şeref kazandı.

Eğer o olmasaydı insan ruhu keşfedilmezdi; sayısız iç dünyalar ve arzular o ruhla sınanmazdı.

En yüksek mertebeden bir şiir; Allah tarafından bir ilham ve vahiyle destekleniyor.

Şiirin hayalinden doğan saf bir gerçekliğin yerleştiği her beyitte Allah'ın ayetleri gibi bir anlam var.

Her mana güzellikte İsa gibi.. Bir bakire onu şiirin kafiyelerinden (vücuda) getirdi.

Ya da zamanın kitabı gibi toplanmış bir öykü sanki; her ikisi de hem güldürür hem ağlatır.

(Onun eserlerinden) ne oynanırsa oynansın onda dünyayı temsil edilmiş görürsün ya da ne okunursa okunsun onda -sanki- İncil'den bölümler okunmuş olur."

Bu beyitlerde Shakespeare'in edebiyat dünyasında taşıdığı benzersiz yer vurgulanmaktadır. Onun yalnızca İngiltere için değil tüm dünya edebiyatı için bir mihrap olduğu, şiirinin derinliği ve gücü, insanın iç dünyasına ışık tuttuğu, sosyal ve manevi yönleriyle insanı etkileyen bir yönü olduğu ve evrensel bir etkiye sahip olduğu dile getirilmektedir.

Victor Hugo (1802-1885)

Fransız şair, romancı ve oyun yazarı olan Victor Hugo, XIX. yüzyıl Fransız edebiyatının en büyük ve en ünlü yazarlarından biri kabul edilmektedir. Victor Hugo'nun edebî ünü ilk olarak şiirlerinden, sonra da romanlarından ve tiyatro oyunlarından gelmektedir. Fransa dışında en çok "Sefiller" ve "Notre Dame'ın Kamburu" romanlarıyla tanınmaktadır.

Victor Hugo'nun modern dönemde Avrupalı edebiyatçıları arasında özel bir yeri vardır. Ahmed Şevkî de Victor Hugo, Alfred dö Musset ve Lamartine hakkında "Bu üçlüde neredeyse kayboluyorum ve beni bitiriyorlar" demektedir.¹⁵ Şevkî, Fransız şairin ölümünün 100. yıldönümü münasebetiyle 24 beyitten oluşan bir kaside yazmıştır. Bu kasidesinde Fransız şair hakkında nazmettiği bazı beyitler şöyledir (Kâmil).¹⁶

مَا جَلَّ فِيهِمْ عَيْدُكَ الْمَأْتُورُ	إِلَّا وَأَنْتَ أَجَلُ يَا فَكُنُورُ
ذَكَرُوكَ بِالْمِئَةِ السَّنِينَ وَإِنِّهَا	عُمُرٌ لِمِثْلِكَ فِي النُّجُومِ قَصِيرُ
سَدُّوْهُ مَا دَامَ الْبَيَانُ وَمَا اِرْتَقَتْ	لِلْعَالَمِينَ مَدَارِكُ وَشُعُورُ

¹⁵ Mâcîr Mustafâ, *Fi'l-Edebi'l-Arabiyyi'l-Hadîs ve'l-Mu'âsir* (Kâhire: Dâretu'l-Kerez, 2005), 62.

¹⁶ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 667.

وَلَيْنُ حُجِبَتْ فَأَنْتَ فِي نَظَرِ الْوَرَى
كَالْجَمِ لَمْ يُرَ مِنْهُ إِلَّا النُّورُ
لَوْلَا التَّقَى لَفَتَحْتُ قَبْرَكَ لِلْمَلَا
وَسَأَلْتُ: أَيْنَ السَّيِّدُ الْمَقْبُورُ
وَلَقُلْتُ: يَا قَوْمُ أَنْظَرُوا إِنْجِلَاكُمْ
هَلْ فِيهِ مِنْ قَلَمِ الْفَقِيدِ سَطُورُ
مَنْ بَعْدَهُ مَلِكُ الْبَيَانِ؟ فَعِنْدَكُمْ
تَاجٌ فَقَدْنُمُ رَبَّهُ وَسَرِيرُ
مَاتَ الْقَرِيضُ بِمَوْتِ (هوجو) وَإِنْقَضَى
مُلْكُ الْبَيَانِ فَأَنْتُمْ جُمُهورُ

“Onların nezdinde yüce olan senin anılmandır; oysa ki en yüce olan sensin Victor.

Seni yüzüncü yılında andılar, oysa bu senin gibi yıldızlar için kısa bir ömürdür.

Sen, ifade gücü devam ettiği ve bilinçlerin ve duyguların insanlık için geliştiği sürece (eserlerinle) var olacaksın.

Görünmesen bile sen halkın nazarında ancak ışık saçan yıldızsın.

Eğer takva olmasaydı kabrini bütün insanlara açar ve sorardım: “Gömülen Efendi nerede?”

Derdim ki: “Ey topluluk! İncilinize bakın! Orada, kaybedilenin kaleminden satırlar var mı?”

Ondan sonra kim güzel ifadenin efendisi olacak? Sahibini kaybettiğiniz bir tacınız ve tahtınız var.

Hugo'nun ölümüyle şiir öldü. Sözün efendiliği sona erdi ve işte siz de buna şahit bir halksınız.”

Ahmed Şevkî, bu beyitlerde Victor Hugo'ya olan derin saygısını ve onun edebî mirasının büyüklüğünü vurgulamaktadır. Hugo'nun ölümünün ardından gelen boşluğu ve edebiyat dünyasında onun gibi bir dehanın yerini doldurmanın imkansızlığını dile getirmektedir.

Tolstoy (1828-1910)

Lev Nikolayeviç Tolstoy, dünya tarihinin en iyi yazarlarından birisi olarak tanınmaktadır. Rus yazarın dikkate değer eserleri arasında “Savaş ve Barış”, “Anna Karenina” ve “Diriliş” romanları yer almaktadır. Zengin bir ailenin çocuğu olan Tolstoy, fakir insanlarla aynı seviyede olmak için bütün servetinden vazgeçmiştir. Batı Avrupa ülkelerini gezmiş ve bu gezilerindeki anılarını öykülerinde ölümsüzleştirmiştir. Victor Hugo ile tanışmış, böylece siyasî ve edebî gelişimini şekillendirmiştir. Tolstoy, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Mısır kültür çevrelerinde iyi bir şekilde tanınan biri olmuştur.

Tolstoy öldüğünde Mısırlı büyük müfekkiri Ahmet Lütî es-Seyyid, “el-Cerîde” gazetesinde onun için bir mersiye yazmıştır. Ardından Ahmed Şevkî de Tolstoy için bir mersiye yazmış ve Hafız İbrahim bu mersiye için aynı ölçü ve kafiye bir kaside

yazmıştır. Ahmed Şevkî'nin elli üç beyitten oluşan bu kasidesinin ilk beyitleri şöyledir (Tavîl):¹⁷

عَلَيْكَ، وَيَكِي بِائِسٍ وَفَقِيرُ	(تولستوي)، نُجْرِي آيَةُ الْعِلْمِ دَمْعَهَا
وَمَا كُلُّ يَوْمٍ لِلضَّعِيفِ نَصِيرُ	وَشَعْبُ ضَعِيفِ الرُّكْنِ زَالَ نَصِيرُهُ
وَأَنْتَ سِرَاجٌ غَيَّبُهُ مُبِيرُ	وَيَنْدُبُ فَلَا حَوْنَ أَنْتَ مَنَارُهُمْ
وَلَا يَمْلِكُونَ الْبَثَّ وَهُوَ يَنِيرُ	يُعَانُونَ فِي الْأَكْوَاخِ ظُلْمًا وَظُلْمَةً
عَلَيْهِمْ، وَتَغْشَى دُورَهُمْ وَتَرُورُ	تَطُوفُ كَعِيسَى بِالْحَنَانِ وَبِالرَّضَى
وَاللَّخَادِمِينَ النَّاقِمِينَ قُشُورُ	وَيَأْسَى عَلَيْكَ الدِّينُ، إِذْ لَكَ لُبُهُ
أَنْجِيلُ مِنْهَا مُنْذِرٌ وَبَشِيرُ	أَيَكْفُرُ بِالْإِنْجِيلِ مَنْ تِلْكَ كُتُبُهُ
غَدَاةَ مَشَى (بِالْعَامِرِي) سَرِيرُ	وَيَبْكِيكَ إِلْفٌ فَوْقَ (لَيْلَى) نَدَامَةٌ
يَرَاغُ لَهُ فِي رَاخَتِكَ صَرِيرُ	تَتَأَوَّلُ نَاعِيكَ الْبِلَادَ كَأَنَّهُ

“Tolstoy! Bilimin âyeti gözyaşını sana döker; fakir ve perişan sana ağlar.

Dayanağı zayıf olan halkın desteği kayboldu; zayıf için her gün destekçi yoktur.

Çiftçiler yas tutar, sen onların fenerisin. Sen, onların toprağa gömdükleri kandilsin.

Kulübelerinde zulme ve karanlığa maruz kalıyorlar. Kolay olduğu halde tek bir şikayetleri yok.

İsa gibi, sen sevgi ve hoşnutsukla onların arasında dolaşır, evlerine uğrar, ziyaret ederdin.

Din, senin için üzüldür. Çünkü dinin özü senindir, intikamcı hizmetçilerin sahip olduğu şey ise onun kabuğudur.

O halde kitapları uyarıcı ve müjdeleyici olan kişi İncil’i inkâr eder mi?

Bir dost senin için sabahleyin tabutla Mecnun geçtiğinde Leyla’nın nedametinden daha büyük bir nedametle ağlar.

Ölüm haberini ülke duydu. Bu ülke, senin ellerinde ses çıkaran bir kalem sanki.”

Şiir, Tolstoy’un insanlık, adalet ve ahlâkî değerler konusundaki öğretilerine derin bir saygıyı ve bunların kaybını dile getirmektedir. Derin bir hüznün ve empatiyle yazılmış olan şiir, toplumsal adaletsizlik ve insanlık durumu üzerine düşündürülen bir muhteva barındırmaktadır. Tolstoy’un insana ve insanlığa olan derin bağlılığını, fakirlerin, zayıfların ve mazlumların durumunu ele almaktadır. Tolstoy’un halkın

¹⁷ Şevkî, eş-Şevkiyyât, 677.

umudu ve ışığı olduğu vurgulanarak onun ölümüyle muhtaç insanların tek başlarına bırakıldıklarını ifade etmektedir.

Hall Caine (1853-1931)

İngiliz yazar ve şair Sir Thomas Henry Hall Caine, Man Adası'nda doğmuştur. Mimarlık eğitimi almış ve daha sonra gazetecilik yapmıştır. Ardından doğduğu yer alan Man Adası'ndaki hayatı tasvir eden romanlar yazmıştır. Bazı romanları kutsal kitap İncil hakkındadır. Bilinen romanları “Bir Suçun Gölgesi”, “Hristiyan” ve “İnsanın Efendisi”dir. İngiliz yazar ve şair Hall Caine, bir dönem Mısır'ı ziyaret etmiş ve onu Ahmed Şevkî misafir etmiştir. Böylece aralarında bir dostluk kurulmuş ve bu Şevkî'nin divanına yansımıştır. Bu kasideyi Ahmed Şevkî, İngiliz şair için hazırladığı bir yemek ziyafetinde bizzat şaire hitaben okumuştur.¹⁸ On bir beyitten oluşan kaside şöyledir (Mütekârib):¹⁹

مُصَرِّ بِالْمُنْتَظَرِ الْأَبِيقِ الْخَلِيقِ	أَيُّهَا الْكَاتِبُ الْمُصَوِّرُ، صَوِّرْ
عِبْرَةَ الدَّهْرِ فِي الْكِتَابِ الْعَتِيقِ	إِنَّ مُصَرِّاً رِوَايَةَ الدَّهْرِ، فَأَقْرَأْ
فِي صَبَا الدَّهْرِ آيَةً (الصَّدِيقِ)	مُلْعَبٌ مَثَلُ الْقَصَاءِ عَلَيْهِ
وَالْتَجَاءِ الْبُتُولِ فِي وَقْتِ ضَيْقِ	وَأَمَّاءَ (الْكَلِيمِ) آنَسَ نَاراً
نَيْنِ، فَالْقَيْصَرَيْنِ (فَالْفَارُوقِ)	وَمَنَآيَا (مِنَا)، (فَكِشْرَى)، فَنَدِي الْقَرْ
خَلَفَ سِتْرٍ مِنَ الزَّمَانِ رَقِيقِ	دَوْلٍ لَمْ تَبْدُ، وَلَكِنْ تَوَارَتْ
حِينَ قَالُوا: رِكَابُكُمْ فِي الطَّرِيقِ	رَوْضَتِي ارْتَيْنَتْ، وَأَبْدَتْ خَلَاهَا
بَشَرُوهَا بِزُورَةٍ الْبَطْرِيقِ	مِثْلَ غَدْرَاءٍ مِنْ عَجَائِزِ (رُومَا)
قَابَلَتْهُ الْغُصُونُ بِالتَّصْفِيقِ	صَحْبُكَ الْمَاءِ، وَالْأَقَاجِي عَلَيْهَا
نَحْوَ رَكْبَيْكُمَا خُفُوفِ الْمَشُوقِ	زُرْنَهَا وَالرَّبِيعُ فَضْلاً، فَخَفَّتْ
صَبِيحَانَا، وَفَوْقَ خَدِّ الشَّقِيقِ	فَانْزِلَا فِي عُيُونِ نَرْجِسِهَا الْغُصْنِ

“Ey yazar, ey ressam! Mısır'ı güzel bir manzarayla çiz.

Zira Mısır, zamanın hikayesidir. Eski kitaplarda geçmiş hikayeleri oku.

Kaderin zamanın başlarında Yusuf'un mucizesini çıkardığı bir sahne (dir Mısır).

Ateş gören Kelim(Musa)'nın bayılışı ve Meryem'in ilticası da bu sahnede sergilendi.

Minâ, Kisra, İskender, iki Rum imparatoru ve Ömer el-Fâruk'un kaderleri.

Yok olmayan devletler; sadece zamanın ince örtüsünün arkasına büründüler.

Sizler yola çıkacaksınız dediklerinde bahçem güzellikleriyle ortaya çıktı.

¹⁸ Mustafa, *Fi'l-Edebi'l-Arabiyyi'l-Hadîs ve'l-Mu'âsir*, 69.

¹⁹ Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, 458.

Patrikin ziyaretiyle müjdelenen Roma'nın yaşlı kadınlarından bir bakire gibi (bahçem süslendi).

Su ve çiçekler ona gülümserken dallar alkışlarla karşılık verdi.

Bahar mevsiminde onu ziyaret ettin, heyecanla dizlerine doğru düştü.

Çocuk gibi yumuşak nergisin gözlerine ve şakik (tarla lalesi) çiçeğinin yanağına inin."

Ahmed Şevkî, bu beyitlerde vatani olan Mısır'ın insanlık tarihi boyunca yaşadığı olayların bir sahnesi olarak tasvir etmekte ve bahar mevsiminin gelmesiyle eşsiz bir güzelliğe büründüğünü ifade etmektedir.

2. Sanatçı Simalar

Verdi (1813-1901)

İtalyan besteci Giuseppe Verdi, XIX. yüzyılın en ünlü opera yazarlarından biridir. En meşhur operası bugüne kadar hâlâ sahnelenen dört perdelik Aida operasıdır. Zira opera sanatı, İtalya'yı Avrupa'nın diğer ülkelerinden ayıran bir İtalyan sanatıdır. Diğer Avrupa ülkeleri, bu sanatı İtalya'dan almışlardır. Verdi'nin Mısır'la olan ilişkisi ise bilinen bir ilişkidir. Öyle ki Verdi, Hidiv İsmail Paşa döneminde Süveyş kanalının açılış kutlamalarında sahnelenecek olan Aida operasının müziğini bestelemekle görevlendirilmiştir. İtalyan besteci öldüğünde Ahmed Şevkî de onun için bir mersiye yazmıştır. Bu mersiye müzikal melodilerle ve ritimlerle dolu mütekârib bahriyle yazmıştır. On altı beyitten oluşan kaside şöyledir (Mütekârib):²⁰

مَضَى وَمَحَاسِنُهُ بَاقِيَةٌ	فَتَى الْعَقْلِ وَالنُّعْمَةِ الْعَالِيَةِ
وَلَا مَلِكٌ لَمْ تَرَنْ نَادِيَهُ	فَلَا سَوْقَةً لَمْ تَكُنْ أُنْسُهُ
وَلَمْ تَحُلْ مِنْ دِكْرِهَا نَاجِيَهُ	وَلَمْ تَحُلْ مِنْ طَبِيبِهَا بَلَدَهُ
بِقَافِيَةٍ يُنْطِقُ الْقَافِيَهُ	يَكَادُ إِذَا هُوَ غَنَى الْوَرَى
إِذَا ضَمَّ الْأَخَانَهُ الْعَالِيَهُ	يَتِيَهُ عَلَى الْمَاسِ بَعْضُ النُّحَاسِ
عَلَى الْعُودِ نَاطِقَةً حَاكِیَهُ	وَتَحْكُمُ فِي النَّفْسِ أَوْتَارُهُ
وَتُغْشِي سَرِيرَتَهَا الْخَافِيَهُ	وَتَبْلُغُ مَوْضِعَ أَوْطَارِهَا
هِيَ الشَّمْسُ لَيْسَ لَهَا ثَانِيَهُ	وَكَمْ آيَةٍ فِي الْأَغَانِي لَهُ
قُلْ: الْبَرْقُ وَالرَّعْدُ مِنْ غَادِيَهُ	إِذَا مَا تَتَادَى بِهَا الْعَارِفُونَ
فَحَقُّ الْخَلِي عَلَى الْغَانِيَهُ	فَإِنْ هَمَسُوا بَعْدَ جَهْرِ بِهَا
وَ(عَيْدَا) شَبِيبَتُهَا زَاهِيَهُ	لَقَدْ شَابَ (فَرْدِي) وَجَارَ الْمَشِيبِ
كَمَا هِيَ فِي الْأَعْصُرِ الْخَالِيَهُ	تُمِثِّلُ مِصْرَ لِهَذَا الزَّمَانِ

²⁰ Şevkî, eş-Şevkiyyât, 793.

وَنَذْكُرُ تِلْكَ اللَّيَالِي بِهَا وَنَتَشُدُّ تِلْكَ الرَّؤْيَى السَّارِيَةَ
وَنَبْكِي عَلَى عِزِّنا الْمُنْقَضِي وَنَتَدُبُّ أَيَّامَنَا الْمَاضِيَةَ
فِيَا آلَ (فَرْدِي) نُعْزِيكُمْ مَعَ الْأُسْرَةِ الْبَاكِيةِ
فَقَدْ نَا بِمَقْشُورِكُمْ شَاعِرًا يَمْلُؤُ الزَّمَانَ لَهُ رَاوِيَةَ

“Akıl ve yüce melodi sahibi bir genç! Gitti ama güzellikleri kaldı.

Ona (nağmeye) aşına olmayan ne bir kalabalık ne de meclisini süslemediği bir kral vardır.

Hiçbir şehir, onun hoşluğundan hâli olmadı; hiçbir bölge onun adını anmaktan geri durmadı.

Halka bir şarkı okuduğunda neredeyse kafiyeyi konuştururdu.

Bir bakır (levha) değerli melodilerini içermiş olsa elmasa karşı övünürdü.

Udun telleri konuşurmuşcasına ruhlara hükmederdi.

(O teller) nefsin arzuladığı yere ulaşır ve gizli sırlarını ortaya çıkarırdı.

Onun bestelerinde nice mucizeler vardır ki ikinci bir benzeri olmayan Güneştir.

Bunu bilenler, onu her seslendirdiğinde de ki: “Yağmurlu sabah bulutundan bir şimşek ve gök gürültüsü”.

Onu, yüksek sesle söyledikten sonra mırıldanırlarsa (bil ki o) bir güzelin üzerindeki takıların sesidir.

Verdi yaşlandı; yaşlılığı çoktan geçip gitti. “Aida” (isimli operası) ise hala gençtir.

(O opera) Mısır’ı tarihin uzak yıllarında olduğu gibi bu zaman için canlandırır.

O geceleri, onunla anarız ve o rüyaları şarkılarla yâd ederiz.

Geçmişteki gücümüze ağlarız ve geçmiş günlerimizin yasını tutarız.

Verdi’nin ailesi! Size taziyelerimizi sunarız. Ağlayan ailesiyle ağlarız.

Sizin kaybınızla biz de bir şairi kaybettik, zaman onu anlatacak birini zor bulur.”

Bu kaside, Ahmed Şevkî’nin Verdi’ye olan hayranlığı ve onun sanatının değeri üzerine bir saygı duruşudur. Verdi’nin müziğinin gücünü ve evrenselliğini anlatırken onun sadece bir besteci değil tüm insanlık için bir kültürel miras olduğuna vurgu yapmaktadır. Şair, Verdi’nin bestelerinin güneş kadar parlak ve eşsiz olduğunu belirterek, onun sanatını ölümsüzleştiriyor.

3. Siyasî Simalar

II. Willhelm (1859-1941)

Son Alman imparatoru olan II. Willhelm 1888-1914 yılları arasında hüküm sürmüştür. eş-Şevkiyyât’ta, Ahmed Şevkî’nin II. Willhelm’den bahsettiği kasidenin

başında “Kral II. Willhelm 1906 yılında büyük bir etki uyandıran bir konuşma yaptı. Bu konuşma, neredeyse yıkıcı bir Avrupa savaşına yol açacak büyük bir kriz yarattı.” ifadeleri zikredilmiştir. Şair, bu kasidesinde II. Willhelm’in bu konuşmasına vurgu yaparak emperyalist tavırlara bir eleştiri getirmektedir (Serî’):²¹

يَا رَبِّ، مَا حُكْمُكَ؟ مَاذَا تَرَى	فِي ذَلِكَ الْحُلْمِ الْغَرِيبِ الطَّوِيلِ؟
قَدْ قَامَ غَلْبُومٌ خَطِيبًا، فَمَا	أَعْطَاكَ مِنْ مُلْكِكَ إِلَّا الْقَلِيلَ
شَيْدَ فِي جَنْبِكَ مُلْكًا لَهُ	مُلْكُكَ إِنَّ قَيْسَ إِلَيْهِ الصَّئِيلَ
قَدْ وَرَثَ الْعَالَمَ حَيًّا، فَمَا	غَادَرَ مِنْ فَجٍّ وَلَا مِنْ سَبِيلَ
فَالْتَصِفْ لِلْجُرْمَانِ فِي زَعْمِهِ	وَالْتَصِفْ لِلرُّومَانِ فِيمَا يَقُولُ
يَا رَبِّ، قُلْ: سَيُفَكُّ أَمْ سَيُفَكُّهُ؟	أَيُّهُمَا يَا رَبِّ مَاضٍ ثَقِيلُ
إِنْ صَدَقْتَ يَا رَبِّ أَخْلَامُهُ	فَإِنَّ خُطْبَ الْمُسْلِمِينَ الْجَلِيلَ
لَا نَحْنُ جُرْمَانُ لَنَا حِصَّةٌ	وَلَا بُرُومَانُ فَتُعْطَى فَتِيلُ
يَا رَبِّ، لَا تَنْسَ رَعَايَاكَ فِي	يَوْمِ رَعَايَاكَ الْفَرِيقُ الدَّلِيلُ
جِنَايَةُ الْجَهْلِ عَلَى أَهْلِهِ	قَدِيمَةٌ، وَالْجَهْلُ بِنَسِ الدَّلِيلِ
يَا لَيْتَ لَمْ نَمُدَّ بِشَرِّ يَدَا	وَلَيْتَ ظَلَّ السَّلْمُ بَاقٍ ظَلِيلُ
جَنَى عَلَيْنَا عُصْبَةً جَارَفُوا	فَحَسْبُنَا اللَّهُ، وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

“Ey Rabbim, hükmün nedir? Ne görüyorsun o uzun ve geniş hayal içinde?

Bir hatip olarak Wilhelm kalktı, senin mülkünde sana sadece azını verdi.

Senin yanında kendisine bir krallık kurdu, ama senin krallığın onunkinin yanında zayıf kaldı.

Hayattayken dünyayı miras bıraktı; sayılmadık ne bir yol ne de bir geçit bıraktı.

Yarım pay, kendince Germanler için diyor. Yarım pay, Romalılar için diyor.

Ey Rabbim, söyle, kimin kılıcı daha güçlü? Senin kılıcın mı, yoksa onun kılıcı mı?

Eğer onun hayalleri doğruysa, o zaman Müslümanların durumu gerçekten çok zor.

Ne biz payı olan Germaniz, ne de bir fayda görecektir Romalılarınız.

Ey Rabbim, kullarının zayıf olacağı bir günde kullarını unutma.

Cehaletin, sahibine karşı işlediği suç eski bir meseledir ve cehalet ne kötü bir rehberdir.

Keşke kötülüğe el uzatmasaydık. Keşke barışın gölgesi devam etseydi.

²¹ Şevkî, eş-Şevkiyyât, 827.

Maceracı bir grup başımıza iş açtı. Allah'a güveniyoruz ve O ne güzel vekildir."

Bu kasidede Ahmed Şevkî, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in emperyalist hayallerini ve genişlemeci politikalarını eleştirmektedir. Wilhelm'in hayalleri büyük ve geniş olmasına rağmen, gerçekte onun kurduğu güç, Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu gerçek kudretle kıyaslanamayacak kadar küçüktür. Şevkî, Almanya ve Roma İmparatorluğu arasındaki paylaşımdan bahsederken, bu imparatorlukların kendi halklarına verdiği zararları ve onları ne kadar sömürdüklerini ima etmektedir.

Ahmed Şevkî'nin "ey Rabbim" diyerek dua etmesi, halkının ve İslam dünyasının yaşadığı zorlukları dile getirdiği bir yön taşımaktadır. Cehalet ve zorbalık, o dönemdeki yönetimlerin neden olduğu olumsuzluklar olarak sunulmaktadır. Şair, aynı zamanda barışın önemini vurgularken, zamanında imparatorlukların büyüme hırslarının halkları ne hale getirdiğini de sorgulamaktadır.

İngiltere Kralı VII. Edward (1841-1910)

İngiltere Kralı VII. Edward, 1901-1910 yılları arasında hükümdarlık yapmış Birleşik Krallık monarkıdır. Kral Edward'ın dönemi politik, teknolojik ve toplumsal alanlarda yaşanan köklü değişimlerin olduğu bir dönemdir. Ahmed Şevkî'nin divanında Kral Edward ile ilgili yazılmış otuz sekiz beyitlik bir kaside bulunmaktadır. Kaside "Allah ve'l-İlm" başlığıyla yazılmıştır ve dipnotta şöyle bir ifade yer almaktadır: "Bu kaside, VII. Edward'ın taç giyme töreni ve yakalandığı bir hastalık sebebiyle törenin ertelenmesi münasebetiyle nazmedilmiştir.²²" Kasidenin giriş kısmında Şevkî'yi bu kasideyi yazmaya iten sebep görülmektedir (Tavîl):

لَمَنْ ذَلِكَ الْمَلِكُ الَّذِي عَزَّ جَانِبُهُ؟ لَقَدْ وَعَظَ الْأُمَلَاكُ وَالنَّاسَ صَاحِبُهُ
أَعَدَّ لَهَا إِذْورُدُّ أَعْيَادَ تَاجِهِ وَمَا فِي حِسَابِ اللَّهِ مَا هُوَ حَاسِبُهُ

"Güçlü olan o saltanat kimindir? O gücün sahibi, krallara ve insanlara öğütler vermiştir.

O güç için Edward, taç giyme törenleri hazırlamış fakat onun hesapladığı şey Allah'ın hesabında yoktur."

Bu beyitlerde Şevkî, Kral Edward'ın büyük bir saltanata hazırlanırken Allah'ın hükmünü ve takdirini unutup kendini bir hastalıktan bile koruyamayarak neredeyse imparatorluğu kaybedeceğini ifade etmektedir. Şair, asıl gücün Allah'a ait olduğuna dair derin bir hatırlatmada bulunmaktadır.

فَيَا لَيْتَ شِعْرِي: أَيْنَ كَانَتْ جُنُودُهُ؟ وَكَيْفَ تَرَخَتْ فِي الْفِدَاءِ قَوَاضِيهِ
وَزِدْتُ عَلَى أَعْقَابِهِنَّ سَفِينُهُ وَمَا رَدَّهَا فِي الْبَحْرِ يَوْمًا مُحَارِبُهُ
وَكَيْفَ أَقَاتَتْهُ الْحَوَادِثُ طَلِبَةً وَمَا عَوَّدَتْهُ أَنْ تَفُوتَ رَغَائِبُهُ

"Keşke bilebilseydim onun askerleri nerede! Nasıl oldu da keskin kılıçları geri çekildi, fedakarlıkta gevşediler!

²² Şevkî, eş-Şevkiyyât, 111.

Gemileri gerisin geri göndü, oysa bir zamanlar savaşıları hiç geri dönmezlerdi.

Nasıl oldu da istediklerini elde edemedi! Hiçbir zaman arzularına ulaşmaktan mahrum kalmamıştı!”

Şair, bu beyitlerde insanların güçlerinin ve zaferlerinin geçici olduğunu, Allah’ın kaderine kimsenin karşı koyamayacağını vurgulamaktadır. Sonraki beyitlerde şair, Allah’ın mülkünden başka her şeyin zayıf ve yıkılabilir olduğunu söylemekte ve modern çağın “ilim” çağı olduğunu vurgulamaktadır:

لَكَ الْمُلْكُ يَا مَنْ خَصَّ بِالْعِزِّ ذَاتَهُ وَمَنْ فَوْقَ آرَابِ الْمُلُوكِ مَارِبُهُ
فَلَا عَرْشَ إِلَّا أَنْتَ وَارِثُ عَرْهِ وَلَا تَاَجَ إِلَّا أَنْتَ بِالْحَقِّ كَاسِبُهُ
وَأَمَنْتُ بِالْعِلْمِ الَّذِي أَنْتَ نُورُهُ وَمِنْكَ أَيَّادِيهِ، وَمِنْكَ مَنَاقِبُهُ

“Ey yüceliği sadece kendine has olan ve diğer tüm hükümdarlarının arzularının iradesine tabi olduğu Allah’ım! Mülk senindir.

Gerçek varisin sen olmadığı hiçbir taht yoktur; gerçek sahibin sen olmadığı başka hiçbir taş yoktur.

Ben, seninle aydınlanan ilme iman ettim; bu ilmin kudreti ve üstünlükleri senden gelmektedir.”

4. Tarihî Simalar

Napolyon (1769-1821)

Napolyon Bonapart, 1804-1814 yılları arasında hüküm sürmüş Fransız asker, politikacı ve Fransa imparatorudur. Yaptığı savaşlarla Avrupa’yı etkilemiş önemli bir komutan olan Napolyon, 1798’de Mısır’a bir askeri sefer düzenlemiş fakat çok başarılı olamamıştır. Onun bu seferi, Arap edebiyatında modern dönemin başlangıcı olarak ifade edilmektedir. Ahmed Şevkî, divanında bu askeri şahsiyeti ve Fransa imparatorunu konu alan seksen dört beyitlik uzun bir kaside nazmetmiştir. “Alâ Kabri Napolyon” başlıklı bu kasidenin bazı beyitleri şöyledir (Remel):²³

قِفْ عَلَى كَنْزِ بَبَارِيسَ دَفِينِ مِنْ فَرِيدِ فِي الْمَعَالِي وَثَمِينِ
مَرْمَرٍ أَضْجَعِ فِي مَسْنُونِهِ حَجَرُ الْأَرْضِ وَضَرْغَامِ الْعَرِينِ
جَلَّلَتْهُ هَيْبَةُ الثَّوَابِي بِهِ رَوْعَةُ الْحِكْمَةِ فِي الشَّعْرِ الرَّصِينِ
هَلْ دَرَى الْمَرْمَرُ مَاذَا تَحْتَهُ مِنْ قُوَى نَفْسٍ، وَمِنْ خَلْقٍ مَتِينِ

“Paris’te gömülü hazinenin başında dur! Yüceliklerde benzersiz ve değerli bir taş.

Cilalanmış bu mermerde, Dünya’nın ekseni (Napolyon) ve inin aslanı yatırılmıştır.

²³ Şevkî, eş-Şevkiyyât, 346.

Orada yatanın heybeti, derin şiirlerde bilgeliğin güzelliğini yüceltti.

Bu mermer, altında yatan derin ruhsal gücün ve sağlam karakterin farkında mı?"

Bu beyitlerde şair, Napolyon'un derin ve güçlü yaratıcı gücünü simgeleyen kabrini anlatmaktadır. Bu kabir bir taş gibi görünse de aslında derin anlamlar ve bir güç taşımaktadır. Şair, bu taşın dışarıdan bakıldığında basit gibi görünse de gerçekte içinde derin bir ruhsal güç ve sağlam bir karakter barındırdığını vurgulamaktadır. Ayrıca, bu taşın "gömülü" olduğu yer, bir insanın zihinsel ve ruhsal gücünü anlatmaktadır. Sonraki beyitlerde Napolyon karakterinin zorba şahsiyetine işaret eden hitap biçimleri gelmektedir:

يَا عَصَامِيَا حَوَى الْمَجْدَ سَوَى	فَضْلَةٍ قَدْ قُسِمَتْ فِي الْمُعْرِقِينَ
قَدْ تَتَوَجَّتْ، فَقَالَتْ أُمَمٌ:	وَلَدَ الثَّوْرَةَ عَقَّ الثَّائِرِينَ
يَا صَرِيعَ الْمَوْتِ نَذْمَانَ الْبَلَى	كُلَّ حَيٍّ بِالْأَذَى نَقَتَ زُهَيْنَ
يَا مُبِيدَ الْأَسَدِ فِي آجَامِهَا	هَلْ أَبَادَتْ خَيْلَكَ الدَّوْدَ الْمُهَيْنَ

"Ey kendi çabasıyla soylu kişiler arasında pay edilen erdem dışında şan kazanan!

Bir taç giydin ve milletler dedi ki: Devrimin çocuğu, isyancılara karşı çıktı.

Ey ölüme yenik düşen, ey ölümün nedîmi! Her canlı senin tattığını tadacaktır.

Ey ormanların aslanlarını yok eden! Senin atlarını adi solucanlar mı yok etti?"

Şair, bu beyitlerde Napolyon'un ölümüne ve yaşattıklarına bir anlam yüklemektedir. Elde edilen zaferlerin boş olmadığını ve bunların her canlı için bir tür kader olduğunu ima etmektedir. Ayrıca güçlü kahramanların da sonunda herkes gibi ölümü tatması, hayatın döngüsünü hatırlatmaktadır.

Kasidenin son beyitlerinde siyasî düzenin çöküşü, haksızlıklar ve yozlaşma ele alınmıştır. Napolyon'a hitap ederek dünyayı, toplumu ve gerçekleri görmesini istemektedir. Güçsüzlerin ve mazlumların durumuna dikkat çekerek onlar için adaletin neredeyse imkânsız hale geldiğini ifade etmektedir:

فُمُ تَرِ الدُّنْيَا كَمَا غَادَرَتْهَا	مَنْزَلَ الْغَدْرِ وَمَاءَ الْخَادِعِينَ
وَتَرِ الْحَقَّ عَزِيزاً فِي الْقَنَا	هَيْبَةً فِي الْعُزْلِ الْمُسْتَضْعَفِينَ
وَتَرِ الْأَمْرَ يَدَا فَوْقَ يَدِ	وَتَرِ النَّاسَ ذُبَاباً وَضُئِينَ
وَتَرِ الْعِزَّ لِسَيْفٍ نَزَقِ	فِي بِنَاءِ الْمَلِكِ، أَوْ رَأْيِ زُرِينِ
سُنَّ كَانَتْ، وَنَظْمٌ لَمْ يَزَلْ	وَفَسَادٌ فَوْقَ بَاعِ الْمُضْلِحِينَ

"Kalk da dünyayı bıraktığın gibi gör; hainliğin yuvası ve aldatanların suyu.

Hakkı, mızrakların ucunda saygın; savunmasızlar için kayıp olarak görürsün.

İşlerde bir eli diğerlerinin üstünde, insanları kurt ve koyun görürsün.

Mülkün inşasında izzetin/gücün hoyratça kullanılan bir kılıca veya derin bir görüşe ait olduğunu görürsün.

Bir zamanlar gelenek olan ve hâlâ süren bir düzen; reformistlerin gücünü aşan bir bozulmuşluk.”

Dolayısıyla şiir, Şevkî'nin beyitlerde zekice işaret ettiği gibi, nihai yenilgisine ve Saint Helena'da sürgüne gönderilmesine rağmen askeri dehanın bir modeli olmayı sürdüren bu büyük askeri lider için saygı ve onur imgeleriyle doludur. Ancak yenilgi, XIX. yüzyılda dünyada tarih ve coğrafyanın pek çok koşulunun şekillenmesinde ve onu günümüze kadar takip eden süreçte büyük rol oynayan bu tarihî şahsiyetin değerini etkilememiştir.

SONUÇ

Ahmed Şevkî'nin Avrupa'ya olan eğilimleri, özellikle dönemin Batılılaşma hareketleriyle paralel bir şekilde şekillenmiştir. Ahmet Şevkî, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ve erken Cumhuriyet dönemi Mısır'ında önemli bir figür olarak kabul edilmiştir. Batı kültürüne ve Avrupa'ya olan ilgisi, onun eserlerinde sıkça görülen bir temadır. Şevkî, Batı'nın bilim, sanat, edebiyat ve özellikle kültürel değerlerine büyük bir ilgi duymuş, bu ilgisini şiirlerinde ve yazılarında işlemiştir. Batı'nın modernleşme anlayışından etkilenmiş ve bunu özellikle eğitim, düşünce özgürlüğü ve toplumsal reformlar bağlamında savunmuştur. Avrupa'nın sanatsal ve edebî geleneğinden etkilenmiş, Batı'daki gelişmeleri takip etmiş ve onları Mısır toplumuna entegre etme çabasında olmuştur. Şairin edebî bakış açısında, Avrupa'nın klasik edebiyatına duyduğu saygı ve bu edebiyatı modern Arap şiirine uyarılama çabası da görülür. Ancak, Ahmed Şevkî'nin Avrupa'ya olan bu eğilimleri, taklitçilikten öteye geçmektedir. O, Batı'yı bir model olarak alırken, aynı zamanda Arap kültürünü ve geleneklerini de korumaya çalışmıştır. Ahmed Şevkî'nin Avrupa'ya bakışı hem bir kültürel hayranlık hem de reformist bir tavırla birleşmiş, bu da onun edebî kariyerini şekillendiren önemli bir faktör olmuştur. Özellikle Batı'nın toplumsal ve kültürel alandaki ilerlemelerini takip etmiş, bunları hem bireysel hem de toplumsal düzeyde değişim için bir kaynak olarak görmüştür. Ahmed Şevkî'nin Avrupa'ya olan eğilimleri, onun modernleşme ve kültürel ilerlemeyi arzulayan bakış açısını yansıtmaktadır.

Bu çalışmada, Ahmed Şevkî'nin divanında yer alan Avrupalı simalar üzerinden şairin Batı'ya ve özellikle Avrupa'nın edebiyat sahasında Shakespeare, Victor Hugo, Tolstoy ve Hall Caine; sanat alanında Verdi; tarih sahasında Napolyon ve siyaset sahasında II. Willhelm ve Kral VII. Edward gibi öncü simalara yönelik yaklaşımı incelenmiştir. Yapılan çözümlemeler, Şevkî'nin bu simalara yüzeysel göndermeler yapmaktan öte, onları belirli kültürel, entelektüel ve estetik bağlamlar içinde anlamlandırdığını ortaya koymuştur. Avrupalı figürlerin seçimi ve şiirlerdeki sunumu, yalnızca bireysel bir beğenin değil; aynı zamanda 19. yüzyıl Mısır'ında şekillenen Batılılaşma, modernleşme ve kültürel dönüşüm süreçlerinin yansıması olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, Ahmed Şevkî'nin divanında ele aldığı Avrupalı simalar, Batı'ya dair geliştirilen bakışın önemli bir örneğini ve bu bakışın

Avrupa'daki edebî ve kültürel figürler bağlamında da ele alındığını göstermektedir. Avrupalı simalara yaklaşımı ve Batılı figürlere yer veriş, Mısır'ın geç Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e geçiş sürecinde yaşadığı batılılaşma, kültürel değişim ve modernleşme çabalarıyla yakından ilişkilidir. Böylece batı medeniyetiyle dolaylı bir şekilde etkileşim kurmaktadır. Batı'dan gelen fikirleri taklit etmek yerine seçici bir şekilde ele almakta ve onları Mısır'ın kendi kültürel kimliğiyle uzlaştırmaya çalışmaktadır. Bu yaklaşımı doğu ile batı arasında köprü kurma arayışının bir ifadesidir. Böylece bu çalışma, hem Ahmed Şevkî'nin edebî kimliğini anlamaya katkı sunmakta hem de modern Arap şiirinde Batı algısının temsili üzerine yapılacak çalışmalara zemin hazırlamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/Reference

- Ayyıldız, Esat. "Ahmet Şevkî'nin Mısır İstiklalinin Müdafaası İçin Sömürge Yöneticisine Hitaben Nazmettiği Lâmiyye'sinin Tahlili." *Arap Edebiyatında Vatan ve Bağımsızlık Mücadelesi* içinde, editörler Ahmet Hamdi Can ve İhsan Doğru, 1-23. Ankara: Nobel Bilimsel, 2021.
- Ansary, Abdul Latif. "Ahmad Shawqî: The Pioneer of Modern Arabic Literature." *International Journal of All Research Education and Scientific Methods (IJARESM)* 11, no. 1 (2023): 447-452.
- el-Bustânî, Butrus. 'Udebâ'u'l-'Arab fi'l-Endelüs ve 'Asri'l-İnbi'âs. Mısır: Dâr Nazîr Abbûd, 1979.
- Dayf, Şevkî. *el-Edebu'l-'Arabiyyu'l-Mu'âsir fi Mısır*. Kâhire: Dâru'l-Meârif, 1961.
- Doğru, İhsan. *Emîru's-Şuarâ Ahmet Şevkî ve Şevkîyyât'ında Toplum ve Siyâset*. Konya: Palet Yayınları, 2019.
- Fâhûrî, Hannâ. *el-Câmi' fi Târihi'l-Edebî'l-'Arabî – Asru'l-Hadîs*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1986.
- Kehhâle, Ömer R. *Mu'cemu'l-Mü'ellifin I-IV*. İstanbul: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- Mustafa, Mâcit. *Fi'l-Edebî'l-'Arabiyyi'l-Hadîs ve'l-Mu'âsir*. Kahire: Dâretu'l-Kerez, 2005.
- Şaban, İbrahim ve Abdussettâr al-Hajhamad. "Ahmet Şevkî ve Endülüs'te Kaleme Aldığı Şiirler." *Doğu Göç Edebiyatı* içinde, editörler Onur Kılıçer ve Hatice Görgün, 248-256. İstanbul: Demâvend Yayınları, 2017.
- Şahin, İlhan. "Abbâs Hilmi II". *DİA*. 1:25-26. İstanbul: TDV, 1988.

- Şeşen, Ramazan. “Ahmed Şevkî.” *DİA*. 2:136-138. İstanbul: TDV, 1989.
- Şevkî, Ahmed. *eş-Şevkîyyât*. Kâhire: Müessesetu Hindâvi, 2012.
- Bozpınar, Şit T. “Tevfik Paşa, Hidiv.” *DİA*. 41:14-15. İstanbul: TDV, 2012.
- Uralgiray, Yusuf. “Ahmed Şevkî,” *Doğu Dilleri Dergisi* 1/4, (1970): 213-261.
- Ürün, Ahmet K. *Modern Arap Edebiyatı*. Konya: Çizgi Yayınları, 2015.
- Ürün, Ahmet K. *Mısır’da Bir Türk Şâir: Ahmet Şevkî*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.
- Yazıcı, Hüseyin. “Mısırlı Bir Arap Şairi Ahmed Şevkî ve Şiirlerinde II. Sultan Abdulhamid.” *İlmi Araştırmalar Dergisi* 4, (1997): 179-192.